ПРОКЛЕТЪ ДА НЕС ТОЙ ЧЛКЪ КОЕ ЩЕ ПОКЛАТИ СЇѴ КНИГ Ѡ ПОПИНЕН ДѢЦА: АНАТЕМА. АНАТЕМА АНАТЕМА АНАТЕМА ДА БОѴДЕТЪ: ~	Blestemat să fie acel om care va îndepărta această carte de la copiii popei. Anatema, anatema, anatema să fie!

Plecîndu-se, desigur, de la faptul că, atît în însemnarea lui Radu din Măniceşti, cît şi în cea de pe p. 254v, a popei Pîrvan, se spune « am scris această sfîntă dumnezească carte numită Tetraevanghel», în *Catalogul manuscriselor slave din Biblioteca Naţională din Sofia*, vol. III, s-a considerat că manuscrisul a fost copiat de popa Pîrvan şi desenat (ornamentat) de Radu Grămăticul [1]. Istorioara cu musca, din care reiese în mod cert contribuţia lui de desenator, cît şi folosirea, în legătură cu activitatea sa, a verbului исписах « am scris», dar şi « am desenat», au condus cu uşurinţă spre această concluzie.

Compararea scrisului din ms. slavon 873 cu cel din *Tetraevanghelul* românesc (în fotocopie la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România), deşi stilul celor două caligrafii diferă puţin, fiind mai solemn în primul [2], indică pentru ambele manuscrise aceeaşi mînă [3]. Printre altele, am putea menţiona prezenţa în ambele manuscrise a unei forme speciale pentru litera s, foarte rar folosită în perioada respectivă, dar caracteristică scrisului lui Radu din Măniceşti. Aşadar, într-adevăr, după cum afirmă în însemnarea sa, Radu Grămăticul din Măniceşti a scris acest Tetraevanghel slavonesc, manuscrisul 873.

Ms. 873 reprezintă astfel una din numeroasele cărţi pe care Radu Grămăticul, aşa cum relatează în Epilogul *Tetraevanghelului* românesc din 1574, le-a scos la lumină, în timpul şederii sale în Bulgaria, unde fuge din pricina lui Mircea Ciobanul şi a fiilor lui:

« ...iată eu am muncit, păcătosul şi ticălosul, Radul Grămăticul, fiul lui Drăghici din Măniceşti, de lîngă oraşul Ruşi, pe rîul Vede. De acolo fugii de-ntîi în ţara Macedoniei la oraşul Nicopole, apoi venii într-un sat numit Novaiceni, pe rîul Osma; şi aci am scris multe sfinte dumnezeşti cărţi zise tetraevanghelie şi sfinte psaltiri şi penticostare şi octoihuri şi metafraste şi canoane şi comentarii şi sfinţii apostoli, scriind multe mari şi mici, pînă ce am străbătut în adîncul sfintei Scripturi ... » [4]

Însemnarea popei Pîrvan nu este datată. Epitetul *ctitor*, cît şi formula cu care se încheie, caracterizează această însemnare ca fiind a unei persoane care a contribuit cu ceva pentru pomenirea ei şi a familiei. Contribuţia popei Pîrvan, în cazul de faţă, a constat în faptul că *a scris*, adică *a pus să se scrie* acest Tetraevanghel. Folosirea termenului *a scrie* cu sens factitiv o mai găsim şi în alte însemnări, ca de exemplu în cea din ms. sl. 266 din Biblioteca Academiei Republicii Sosialiste România, *Minei* pe luna mai, copiat în 1534—1536 de diacul Gavril: « A scris această carte şi a cumpărat-o jupan Vlaicul, mare logofăt... » (apud P. P. Panaitescu, *Manuscrise slave din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România*, vol. I, p. 163).

Ţinînd seama de aceste fapte, putem considera însemnarea de pe p. 254v, a popei Pîrvan ctitorul, ca fiind a persoanei din iniţiativa şi cu cheltuiala căreia Radu Grămăticul a scris acest evangheliar.

Scris în 1572 de Radu din Măniceşti, în Bulgaria şi nu în « România», cum consideră M. Stoianov [5], ms. 873 ajunge probabil curînd în Ţara Românească, de unde în 1605 trece din nou în Bulgaria, prin cumpărarea lui de eromonahul Vasilie din Tîrnovo de la popa Cristea din Ţara Românească, aşa cum reiese din însemnarea de pe p. 256v:

ПИСАХ АЗЪ ЇЕРОМОНАХЪ ВАСИЛИЄ КО КѲПИ СІА ТЕТРОЄѴАЄ Ѡ ПОП КРСТЪ Ѡ ВЛАШКА ЗЕМЛЯ ЗА ×Д И С АСРЄ КЪ АЌТ ×ЗР И ѴИ [1605] ПРИ ѠСВЕЩЕНАГО МЇТРОПОЛИТА КѲРЪ ЕРЫМЄ ТРЪНОСКАГО.

---

[1] Manio Stoianov, Hristo Kodov, Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека, vol. III, Sofia, 1964.

[2] Este interesant de menţionat că *Tetraevanghelul* românesc din 1574, deşi este o comandă domnească, se prezintă mai puţin îngrijit şi în privinţa ornamentării. Probabil că faptul se datoreşte şi timpului prea scurt acordat — 3 iunie — 14 iulie. *Tetraevanghelul* românesc este în deosebi defavorizat de iniţialele folosite, toate de tipul floral, într-o execuţie mult inferioară celeia de acelaşi tip din ms. 873.

[3] Mulţumim cu acest prilej tov. Aramă Delia, de la Secţia de manuscrise a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, care ne-a ajutat în aceast privinţă.

[4] După B. P. Hasdeu, *lucr. cit.*, p. 54.

[5] *Lucr. cit.* p. 142.